

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ

Проаналізовано управління соціальною сферою та соціальну відповідальність бізнесу в умовах соціально-політичного реформування. Визначено їх специфіку та головні проблеми, а також запропоновано напрями вдосконалення цих процесів.

Ключові слова: соціальна сфера, державне управління, соціальна відповідальність бізнесу, соціальні умови.

This paper analyzes the management of the social sphere and social responsibility in terms of social and political reform. Determined their specificity and the main problems and proposed directions for improvement of these processes.

Key words: social, governance, corporate social responsibility and social conditions.

Погіршення макроекономічної ситуації на сучасному етапі розвитку світової господарської системи призводить до зниження рівня життя населення. Сьогоднішня глобальна господарська криза почалася як криза фінансова, далі логічно перейшла у кризу промислово-виробничу, валютну і набуває рис подальшого розвитку як криза соціальна.

У Програмі економічних реформ на 2010 – 2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” підкреслюється, що успішна модернізація економіки і соціальної сфери передбачає вибудовування ефективних механізмів взаємодії суспільства, бізнесу і держави, спрямованих на координацію зусиль усіх сторін, забезпечення врахування інтересів різних соціальних груп суспільства і бізнесу при виробленні та проведенні соціально-економічної політики [2].

Розробкою теоретичних засад впливу держави на соціальні процеси займалися такі дослідники, як Н. Брюховецька, І. Булеєв, В. Варнавский, А. Клименко, В. Королев, І. Курило, Е. Лібанова, О. Макарова, А. Нещадіна, О. Палій, С. Черних, В. Скуратівський та ін. Віддаючи належне їх науковим напрацюванням з цієї проблематики, слід зауважити, що дослідження з управління соціальною сферою та соціальною відповідальністю бізнесу ще не мають координованого і системного характеру.

Метою даної статті є дослідження особливостей управління соціальною сферою і соціальною відповідальністю бізнесу та опрацювання пропозицій щодо вдосконалення цього процесу.

У сучасних умовах репутація приватного підприємця в суспільстві і бізнес-колах підтримується не тільки за рахунок високої якості виробленої продукції, точності і чесності ведення спільних проєктів, дотримання партнерських зобов'язань, але і в результаті здійснення соціальних ініціатив, програм, проєктів державно-приватного партнерства [6]. Численні дослідження показують, що роль участі всіх зацікавлених груп у проведенні державної соціальної політики зростає в умовах посткризового розвитку. Так, на думку І. Булеєва, сприяючи формуванню іміджу бізнесу, його соціальна відповідальність в умовах негативних кризових трансформацій виводиться на перший план при оцінці його внеску у вирішення соціальних проблем корисності підприємства для суспільства [1].

Більшість науковців визначають необхідність зміни вектора розвитку української соціальної політики, щоб забезпечити динамічний, випереджувальний рух України вперед, уже зараз потрібно активно переходити до якісно нової соціальної політики – політики соціального розвитку. Йдеться про формування сучасного соціального середовища навколо людини, що працює на поліпшення її здоров'я, освіти, житла, умов праці, підвищення конкурентоспроможності та доходів, у результаті – на розвиток народу України. Ставлячи перед суспільством завдання якнайшвидше викоринити бідність (насамперед серед пенсіонерів) і разом з тим розуміючи складність взятого на себе тягаря, держава готова поділитися відповідальністю за соціальні перетворення з бізнесом. Тим більше вже є приклади, коли приватний бізнес у соціальній сфері працює якісніше і економічніше [7].

Слід погодитися з думкою Е. Лібанової в тому, що більшість керівників і власників великих бізнес-структур в умовах кризи приходять до розуміння того, що будь-яким довгостроковим інвестиційним програмам іманентно властива соціальна складова [4]. Через формування стійкого соціального середовища з високим людським потенціалом бізнес отримує впевненість у власному сталому розвитку.

Аналіз показує, що все більше підприємств надають увагу роботі у сфері соціальної відповідальності в найрізноманітніших напрямках: у сфері підвищення кваліфікації персоналу, у проведенні системи заходів з упровадження здорового способу життя, розвитку спортивних організацій, сприянню забезпечення здорового відпочинку, в тому числі і пенсіонерів підприємств тощо. Усе це здійснюється як в інтересах країни, оздоровлення її населення, підвищення якості життя, так і в інтересах підприємств, де зростає продуктивність праці, зміцнюється дисципліна, вище стає культура виробництва, що веде до розширення фінансових можливостей для модернізації виробництва, впровадження нових технологій, підвищення конкурентоспроможності.

Представляється, що інвестування в соціальну сферу слід розглядати як вкладення у сфери суспільного відтворення, пов'язані з розвитком людського потенціалу, та забезпечують можливість створення та реалізації нової доданої вартості. Інвестиції в людський потенціал є чинником формування потенціалу

сталого динамічного економічного зростання і засобом досягнення поставлених цілей в інтелектуалізації людського капіталу.

Криза спонукала багатьох представників підприємництва глибше усвідомити той факт, що на стійке функціонування бізнесу значний вплив мають показники, які не мають безпосереднього відношення до виробничо-господарської і збутової діяльності підприємства, але проте дуже важливі. Для забезпечення економічної ефективності на сучасному етапі розвитку виявляється недостатнім виробляти якісні товари та послуги, оскільки не менш необхідною стає активна участь у вирішенні соціальних проблем власного персоналу, місцевого співтовариства, а також системно вибудовувати відносини з діловими партнерами, акціонерами, засобами масової інформації, органами влади, споживачами, різними суспільними групами. У цьому зв'язку можна зробити висновок, що участь приватного капіталу в реалізації соціальних ініціатив влади здатне мінімізувати вплив не фінансових ризиків на бізнес.

Реалізуючи систему соціальних заходів, зокрема щодо забезпечення збереження здоров'я персоналу, підприємства не тільки сприяють обмеженню можливих фінансових втрат у майбутньому, але і прагнуть проводити заходи соціального характеру, що запобігають втрати коштів у поточній діяльності (виплати за лікарняними листками, втрати від скорочення обсягів випуску продукції через хворобу працівників, сплати штрафів за невиконання замовлень у встановлені договорами терміни тощо). Досягнення соціального партнерства керівництва підприємств з їх колективами стає важливим елементом соціальної співдружності органів влади з керівниками, персоналом та громадськими організаціями підприємств.

Соціальну співдружність державних органів, органів місцевого самоврядування з бізнес-структурами дозволяє підтримувати загальний баланс інтересів і попереджати втрати, потенційно можливі через недотримання інтересів учасників.

Підприємництво особливо в умовах фінансової кризи зацікавлене в координації своєї діяльності з органами влади, а останні в свою чергу посткризові пріоритети розвитку країни пов'язують з роллю і можливостями бізнесу в подальшому розвитку. Для розширення підприємницького внеску в прогресивні процеси розвитку нашої держави, вітчизняному бізнесу наразі не вистачає громадської та політичної підтримки, причому не епізодичної і виборчої, а постійної і загальної. Приватний капітал має потребу в тому, щоб суспільство сприймало його як носія не тільки приватних і групових, а й загальнонаціональних інтересів. Підтвердження представленому вище дають експерти авторитетної міжнародної консалтингової компанії McKinsey, на чолі з лауреатом Нобелівської премії з економіки Р. Солоу – у результаті глибокого аналізу стану та перспектив розвитку економіки з'ясувалося, що головним стримуючим чинником економічного зростання є відсутність реальної зацікавленості владних структур у налагодженні прозорих партнерських відносин з підприємцями [5].

Разом з тим, криза довела: наявність протиріч економічних інтересів, що виникли в рамках формування сучасної структури суспільного відтворення, які можна усунути лише завдяки ефективній системі співпраці влади, бізнесу, суспільства:

1) протиріччя між національними інтересами країни в досягненні фінансової стабільності та інтересами корпоративного сектора, що залучив велику кількість зовнішніх кредитів;

2) протиріччя між реальним сектором економіки, зацікавленим у залученні недорогих довгострокових кредитів, і фінансовим сектором;

3) протиріччя між інтересами внутрішніх споживачів і експортно орієнтованих галузей, захоплених продажами сировини за кордон; протиріччя між експортно орієнтованими галузями і галузями, що обслуговують внутрішній ринок, з приводу присвоєння природних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів;

4) протиріччя всередині сектора домогосподарств, зацікавленого, з одного боку, у розвитку національного виробництва, з іншого – у споживанні імпоротної продукції, що повною мірою задовольняє потреби споживачів [4].

Усі ці протиріччя перешкоджають пошуку джерел посткризового розвитку економіки України, орієнтованої на досягнення соціального миру, благополуччя громадян і реалізацію довгострокових інтересів підприємницького співтовариства, які потребують посилення інформаційної прозорості діяльності влади та бізнесу при здійсненні спільних проектів.

Управління соціальною сферою, що ґрунтується на залученні до цих процесів соціально відповідальних бізнес-структур, дозволяє оптимізувати всі управлінські процеси за рахунок розширення кола суб'єктів соціальної діяльності, залучення до процесу вирішення соціальних проблем різних груп інтересів, що призводить до збільшення соціальної активності бізнес-структур, появи нових організаційних форм і технологій, що задовольняють соціальні потреби. Поряд з цим, система взаємодії соціально відповідального бізнесу і влади вирішує завдання підвищення якості життя населення; підвищення ефективності діяльності підприємств і організацій соціальної сфери; поліпшення якості послуг соціальної сфери за рахунок більш повної відповідності мінливим вимогам суспільства; зниження соціальної нерівноправності за допомогою збільшення доступності послуг, що надаються.

Розглянемо коло порушених вище проблем на матеріалах і результатах практики їх вирішення в столиці Російської Федерації м. Москва. Органи влади міста активно залучають як суб'єктів управління соціальною сферою міста членів Торгово-промислової палати міста. Співпраця владних структур і бізнесу направлена в даному випадку на рішення таких основних завдань:

1) вирівнювання економічних можливостей і посилення соціальної мобільності за рахунок доступу до сучасної освіти, кваліфікованої і досить оплачуваної праці;

2) удосконалення правових методів на основі створення логічно завершеної законодавчої системи, спрямованої на стимулювання підприємницької діяльності в умовах кризи;

3) формування ефективних механізмів взаємодії зі структурами громадянського суспільства у фінансуванні та наданні соціальних послуг;

4) активізації участі великих корпоративних структур соціальних проектах міста [3].

У методологічному аспекті залучення в якості суб'єктів управління соціальною сферою міста зацікавлених бізнес-структур виступає передумовою комплексної реалізації потенціалу системного підходу в управлінні та підвищення якості регулюючих впливів владних структур за рахунок:

1) переходу від прийняття оперативних некоординованих рішень муніципальної влади до стратегічного управління соціальною сферою на основі узгодження інтересів та інтеграції ресурсів господарюючих суб'єктів;

2) вироблення цільових установок і стратегій розвитку на макрорівні за допомогою формування двосторонніх вертикальних і горизонтальних інформаційних потоків і виділення ключових часових параметрів (що відповідають різним етапам планування та реалізації стратегій), що визначають можливість своєчасного обліку інтересів усіх зацікавлених суб'єктів та залучення їх до солідарного процесу управління соціально-економічними системами міста;

3) забезпечення безперервності процесу взаємодії інститутів муніципальної влади і бізнесу і регулярного моніторингу досягнення запланованих результатів для вироблення оперативних коригувальних впливів у рамках механізму управління соціальною сферою.

Результати залучення бізнес-структур до управління соціальною сферою в Москві такі:

1. Створено систему співпраці влади та бізнесу у вирішенні проблем соціальної сфери в умовах кризи.

2. Позначено цільову визначеність взаємодії, що забезпечує фокусування на досягненні конкретних цілей економічних суб'єктів і створення сприятливих інституційних умов розвитку співробітництва.

3. Підвищено показники ефективності муніципального управління.

4. Створено механізми мотивації до співпраці з бізнесом місцевих органів влади.

5. Сформовано єдину систему цінностей бізнес-співтовариства в соціальній сфері.

6. Створено інституційне поле регулювання взаємовідносин держави і бізнесу.

7. Виключено домінування інтересів корпоративних структур, що входять у протиріччя з цілями розвитку соціальної системи міста при здійсненні програм і проектів соціально-економічного розвитку. Це дозволяє удосконалити інституційні умови відносин місцевої влади та бізнесу за рахунок спеціалізації і розосередження виникаючих відносин, ослаблення важелів корпоративного лобіювання в результаті збільшення числа суб'єктів співпраці та підвищення ефективності взаємодії інститутів місцевої влади та бізнесу [3].

Таким чином, співпраця владних і підприємницьких структур м. Москви в реалізації соціальної політики підвищує показники муніципальної ефективності.

Тісна взаємодія бізнесу, його організацій з місцевими органами влади, а також з громадськими організаціями дозволяє повніше враховувати запити всіх учасників спільної роботи, краще використовувати їх можливості у вирішенні конкретних соціальних питань, раціональніше застосовувати наявні трудові, матеріальні та фінансові ресурси, домагатися отримання вагомого синергетичного ефекту, що веде до прискорення соціально-економічного розвитку за рахунок спільної розробки та оптимізації прийнятих управлінських рішень, жорсткого контролю за їх реалізацією як з боку влади та бізнесу, так і широкої громадськості.

Представлений вище аналіз дозволяє зробити такі висновки. Сучасною стратегією розвитку економіки є послідовний перехід до підвищення інвестиційної активності в усіх галузях народного господарства, включаючи галузі соціальної сфери, покликані виконувати найважливіші соціальні завдання розвитку суспільства. Установлено, що в даний час соціальна сфера є однією з основних системоутворюючих структур, яка при правильній політиці, орієнтованій на інвестиційну діяльність, може сприяти забезпеченню економічного зростання.

Значення соціальної сфери настільки велике, що вона так чи інакше зачіпає всі сторони життя суспільства. Тому в управлінні її розвитком покликані брати участь держава, підприємництво і все суспільство, які зобов'язані об'єднати свої можливості в цій сфері і діяти тут системно, консолідовано, усувати можливі протиріччя, прагнучи отримати максимальну віддачу від вкладених в дану сферу коштів.

Головним завданням на перспективу стає формування сприятливого соціального середовища для кожної людини, створення необхідних умов для її здоров'я, трудової діяльності, житла, культурного розвитку.

Особливу роль у соціальній політиці відіграє активність у її розробці та реалізації місцевих органів влади, які мають можливість краще враховувати не тільки локальні особливості, але можливість використовувати їх при плануванні та реалізації місцевих програм.

Література:

1. Булеев И. П. Социальная ответственность бизнеса: теория и практика : монография / И. П. Булеев, Н. Е. Брюховецкая, Е. В. Черных ; НАН Украины ; Ин-т экономики пром-ти. – Донецк : ИЭП НАН Украины; ДонУЭП, 2008. – 137 с.

2. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава : Програма економічних реформ на 2010-2014 роки [Електронний ресурс] // Комітет з економічних реформ при Президентові України. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.

3. Комплекс социальной сферы города Москвы [Електронний ресурс] // Официальный сайт правительства города Москвы. – Режим доступа : <http://>

www.mosgorzdrav.ru/mgz/komzdravsite.nsf/va_WebPages/page_kompleks_socsfera?OpenDocument.

4. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки : [кол. монографія] / [Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, І. О. Курило та ін.] ; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

5. *Огаренко В. М.* Теоретичні засади соціологічної рефлексії адаптаційних процесів у засобах масової комунікації : монографія / В. М. Огаренко. – Енергодар ; Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2010. – 226 с.

6. *Поважний О. С.* Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми становлення / О. С. Поважний // Менеджер. – 2010. – № 2. – С. 5–10.

7. *Скуратівський В. А.* Соціальна політика : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – К. : УАДУ, 1997. – 360 с.

Надійшла до редколегії 27.05.2013 р.